

CRKVENI POKRETI KAO CRKVA U POKRETU: PROMIŠLJANJA O EKLEZIOLOŠKOME IDENTITETU CRKVENIH POKRETA

Ivica RAGUŽ, Đakovo

Sažetak

Danas smo svjedoci sve veće prisutnosti crkvenih pokreta u Crkvi. Njihova nazočnost nameće mnogobrojna pitanja: Koja je njihova uloga u Crkvi? Jesu li oni Crkvi uopće potrebni? Koje su opasnosti crkvenih pokreta? Odgovaraju li oni samoj naravi Crkve? Na takva i slična pitanja pokušava se odgovoriti u ovomu članku. U prvomu se dijelu izlaže razmišljanje o crkvenim pokretima u kontekstu teologije karizmi na Drugome vatikanskom koncilu i u teologiji Karla Rahnera. Crkveni se pokreti shvaćaju kao karizme i kao takvi pripadaju samoj naravi Crkve. U drugomu dijelu članka analiziraju se neka temeljna obilježja crkvenih pokreta koja ponovno izriču njihov ekleziološki identitet, kritičku važnost za Crkvu, ali i za zauzetost Crkve u današnjemu svijetu. Pritom se ukazuje i na neke opasnosti crkvenih pokreta. Na koncu, crkvene se pokrete sagledava kao hodočasničke pokrete koji služe hodočasničkoj pokretljivosti Crkve kao »Putu«.

Ključne riječi: crkveni pokreti, karizma, laici, Crkva, Karl Rahner, Benedikt XVI., Drugi vatikanski koncil.

Uvod

Prije Drugoga vatikanskog koncila većina vjernika laika živjela je svoju vjeru uglavnom u župnim zajednicama. Posebno se to očitovalo u manjim sredinama gdje su župa i župni život bili okosnicom cjelokupnoga vjerskog života. No, nakon Koncila u mnogim župama, posebice u većim gradovima, počele su se pojavljivati razne karizmatske zajednice, pa tako i crkveni pokreti. Posve je razumljivo da su crkveni pokreti bili prisutni i prije Koncila, ali se poslije Koncila intenzivnije osjeća njihova prisutnost. Može se reći da su po-

stali sastavnim dijelom današnjega života Crkve. Crkveni pokreti, sa svojom posebnom karizmom, svjedočenjem vjere i raznim pastoralnim i društvenim angažmanom, jesu velik dar za Crkvu. Ali njihova prisutnost u Crkvi donosi i određene poteškoće i pitanja: Ne razgrađuju li oni zapravo lokalnu, tj. biskupijsku i župnu zajednicu? Nije li možda kod njih prisutan određeni elitizam koji ide nauštrb župne, ali i ostalih zajednica? Koje je zapravo njihovo značenje za Crkvu?

Takva i slična pitanja zahtijevaju pomno teološko promišljanje o značenju, doprinosu, ali i o mogućim opasnostima crkvenih zajednica za Crkvu. U ovomu članku pokušat ćemo ukazati ponajprije na važnost, neophodnost crkvenih pokreta za život Crkve. Vidjet ćemo da je njihov nastanak i sve veća prisutnost u Katoličkoj crkvi povezana s Drugim vatikanskim koncilom, napose s teologijom karizmi.¹ Tako ćemo u prvomu dijelu ukratko predstaviti nauk Drugoga vatikanskoga koncila o karizmama. Pri tomu će nam također biti od velike važnosti i promišljanja Karla Rahnera o karizmama. U drugomu dijelu predstaviti ćemo temeljna zajednička svojstva crkvenih pokreta te njihov doprinos, kao posebne karizme, za život današnje Crkve. U trećemu dijelu bit će govora i o mogućim prijepornim čimbenicima crkvenih pokreta u Crkvi, ali i o opasnostima same Crkve da se zatvori njihovu djelovanju. Na koncu, svrha je ovih promišljanja osvijestiti važnost i značenje sve veće prisutnosti crkvenih pokreta u Crkvi u Hrvatskoj.

1. Crkveni pokreti kao karizme

1.1. Drugi vatikanski koncil o karizmama: karizme kao konstitutivni element Crkve

Ovdje nam nije nakana predstaviti cjelokupni nauk Drugoga vatikanskoga koncila o karizmama.² O karizmama kanimo promišljati samo u kontekstu teme ovoga članka, a to su crkveni pokreti kao karizme. Koncil koristi pojam »charisma« 11 puta, a »charismaticus« samo tri puta. Najopsežnije o karizmama, šest puta, progovara Dogmatska konstitucija o Crkvi *Lumen gentium*, dok ostali tekstovi koncilskih dokumenata (*Apostolicam actuositatem*, *Ad*

¹ Sasvim je razumljivo da Drugi vatikanski koncil nije potaknuo razvoj crkvenih zajednica samo svojom teologijom karizmi. I teologija karizmi i crkveni pokreti posljedica su koncilske ekleziologije (kristološko-pneumatološki i komunionalni vid Crkve), teologije objave (komunikacijsko shvaćanje Božje objave kao njegove samoobjave), teologije laikata itd. Mi smo se ipak odlučili za analizu karizmi jer je, prema našem mišljenju, teologija karizmi najizravnije doprinijela razvoju crkvenih pokreta nakon Koncila.

² O teologiji karizmi na Drugome vatikanskom koncilu postoji opsežna literatura. Iscrpan pregled cjelokupne literature i analizu teologije karizme može se pronaći u izvrsnom djelu: C. HEGGE, *Rezeption und Charisma. Der theologische und rechtliche Beitrag kirchlicher Bewegungen zur Rezeption des Zweiten Vatikanischen Konzils*, Würzburg, 1989., 111-137.

gentes), kada govore o karizmama, uglavnom upućuju na *Lumen gentium* (npr. AA 3,3-4 ukazuje na LG 12, a AG 4 na LG 4). Za našu temu važni su sljedeći tekstovi: LG 4,1; LG 7,3, LG 12,2 i AA 3,4. Ono što je zajedničko svim navedenim tekstovima jest to da se sada karizme promatraju izričito kao konstitutivni element same Crkve. To znači da se Crkva više ne može zvati Crkvom, ako u njoj nisu prisutne karizme. Novost takvoga poimanja pokazuje nam i činjenica da je još papa Lav XIII. nijekao karizmama njihovu konstitutivnu ulogu za život Crkve.³ Pogledajmo sada na koji način koncilski tekstovi govore o karizmama.

1.1.1. LG 4,1: »Karizmatički darovi«

»Crkvu, koju [Duh Sveti] uvodi u svu istinu (usp. Iv 16,13) i ujedinjuje u zajedništvu i služenju, različitim je hijerarhijskim i karizmatiskim darovima oprema i vodi te je resi svojim plodovima (usp. Ef 4,11-12; i Kor 12, 4; Gal 5,22).«⁴ U ovomu tekstu Koncil progovara o karizmama u kontekstu djelovanja Duha Svetoga. Razlikuje dvije vrste dara: hijerarhijski i karizmatički. Tu jasno dolazi do izražaja da Duh Sveti ne vodi Crkvu samo hijerarhijom, tj. objektivno-institucionalnim darovima, već i karizmama. Iz toga slijedi da su karizme konstitutivne za život Crkve. Tekst također isključuje sukob i proturječnost jednih i drugih darova, budući da su oba dara djelo Duha Svetoga. Drugim riječima, nije moguće hijerarhiju isključivo tumačiti institucionalno-objektivno ili jednostrano kristološki, a karizme isključivo neinstitucionalno-subjektivno ili pneumatološki nasuprot hijerarhiji. Premda se razlikuju, jedan i drugi dar djelo su Duha Svetoga te zajedno »poučavaju i vode« Crkvu. Ovdje također dolazi do izražaja da je nauk o karizmama, a time i nastanak crkvenih pokreta nakon Koncila, usko povezan s novim-starim trinitarnim, posebice pneumatološkim poimanjem Crkve kao »communio«.

1.1.2. LG 7,3: Karizme u relaciji

»Jedan je Duh koji, u skladu sa svojim bogatstvom i prema potrebama služba, raspoređuje svoje različite darove na korist Crkvi (usp. 1 Kor 12,1-12). Među tim darovima ističe se milost apostola; njihovoj vlasti sam Duh pod-

³ Usp. Y. CONGAR, *Der Heilige Geist*, Freiburg – Basel – Wien, 1982., 49s. Na tragu teologije Drugoga vatikanskog koncila Ivan Pavao II. sada promatra karizme kao konstitutivni element Crkve: »Institucionalno i karizmatisko su za konstituciju Crkve jednako bitni i doprinose, premda na različite načine, njezinu životu, njezinoj obnovi i posvećenju Božjega naroda.« *L' Osservatore Romano*, 1.-2. VI. 1998.

⁴ U članku slijedimo novi prijevod koncilskih dokumenata koji je priredio Stjepan Kušar: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

vrgava i karizmatike (usp. 1 Kor 14). Isti Duh po sebi, svojom snagom i unutrašnjom povezanošću udova sjedinjuje tijelo te stvara i potiče ljubav među vjernicima.« Ovaj tekst donosi veću jasnoću u pojam karizme, što će postati još očitije u LG 12,2. Karizma je shvaćena različito od »milosti apostola«. Za razliku od LG 4,1 i LG 12,2, ovdje se snažno ističe podređenost karizmi-karizmatika apostolima, tj. hijerarhiji. Drugim riječima, karizme se ne mogu promatrati neovisno o ostalim službama, napose o hijerarhiji. Budući da su one djelo Duha Svetoga za Crkvu, moraju biti eklezijalne, u relaciji prema hijerarhiji i prema svim ostalim darovima Duha Svetoga. LG 7,3 također izvor karizmi vidi u samomu djelovanju Duha Svetoga, koji karizmama »koristi« Crkvi, izgrađuje ju i posvećuje.

1.1.3. LG 12,2: »Posebne milosti« i karizme

»Isti Duh osim toga ne samo da po sakramentima i službama posvećuje i vodi narod Božji te ga krjepostima resi nego 'dijeleći svakome pojedinome' svoje darove 'kako hoće' (1 Kor 12, 11), on također raspodjeljuje posebne milosti među vjernike svakoga staleža te ih time čini sposobnima i spremnima za prihvaćanje raznih djela ili dužnosti korisnih za obnovu i širu izgradnju Crkve, prema onoj: 'Svakomu se daje očitovanje Duha na korist' (1 Kor 12,7). Budući da su te karizme, bilo one najsjajnije bilo one jednostavnije i raširenije, osobito prilagođene potrebama Crkve i korisne, valja ih primati sa zahvalnošću i s utjehom. [...] Sud o njihovoj ispravnosti i urednoj uporabi pripada onima koji predsjedaju Crkvi i kojima posebno pripada to da Duha ne trnu, nego da sve provjere te zadrže ono što je dobro (usp. 1 Sol 5,12 i 19-21).« Navedeni je tekst temeljni tekst za razumijevanje karizmi prema Drugome vatikanskom koncilu. I ovdje se o karizmama govori u kontekstu djelovanja Duha Svetoga u Crkvi. Za razliku od LG 4,2, ovdje se karizme sada pobliže pojašnjavaju, premda Koncil ne pruža opširnu teologiju karizmi. Karizme su shvaćene kao »posebne milosti« (»*gratias speciales*«). Time Koncil uspostavlja razliku između hijerarhije i karizme kao posebne milosti. Premda u Novomu zavjetu »charisma« ima dvostruko značenje – svi darovi i posebni darovi, Koncil pojmu karizma daje značenje posebnih darova. Dakle, Duh Sveti ne djeluje u Crkvi samo po sakramentima, službama (hijerarhiji), krjepostima, nego i po »posebnim milostima«. Tako se ovdje izražava misao da bit Crkve ne čine samo sakramenti, hijerarhija i redovan način življenja vjere (krjeposti) već i »posebne milosti«, tj. karizme. One su nužne za »obnovu« i »veću izgradnju« same Crkve. Drukčije rečeno, bez karizmi Crkva bi se manje obnavljala i manje izgrađivala. Ono što je također važno u ovom tekstu jest naglasak na tome da karizme ne proizlaze iz hijerarhije nego su djelo Duha Svetoga. To znači da hijerarhija ne vlada karizmama. Njezina

je uloga prosudba »ispravnosti« i »uredne uporabe« karizmi u samoj Crkvi. Koncil čak upozorava hijerarhiju da ne gasi Duha, jer je ona pozvana, ali i svi su vjernici pozvani karizme primati »sa zahvalnošću i s utjehom«. Nadalje, Koncil razlikuje »najsajnije« i »jednostavnije i raširenije« karizme. To je razlikovanje vrlo važno, jer se, prema toj podjeli, većinu crkvenih pokreta može smjestiti upravo u »najsajnije« karizme za Crkvu. Dakako i ovdje je isključena svaka proturječnost i sukob između hijerarhije i karizme. Na tragu tih razmišljanja, Dekret o službi i životu prezbitera *Presbyterorum ordinis* (4,2) ističe da i sami članovi hijerarhije, prezbiteri, mogu dobiti određenu karizmu: »Tako se služba riječi obavlja na mnogo načina, već prema različitim potrebama slušatelja i karizmama propovjednika« (»*praedicatorum charismata*«).

1.1.4. AA 3,4: Karizme i apostolat laika

»Za provedbu toga apostolata, Duh Sveti – koji služenjem i sakramentima posvećuje Božji narod – daje vjernicima još i posebne darove (usp. 1 Kor 12,7) [...] na izgradnju čitavoga Tijela u ljubavi (usp. Ef 4,16). Iz primitka tih milosnih darova, pa i onih jednostavnijih, za svakoga vjernika proizlazi pravo i dužnost da se u Crkvi i u svijetu njima služi na dobro ljudi i za izgradnju Crkve, u slobodi Duha Svetoga koji 'puše gdje god hoće' (Iv 3,8), te istodobno u zajedništvu s braćom u Kristu, prije svega sa svojim pastirima; njima je dužnost da donose sud o pravoj naravi milosnih darova i o njihovoj urednoj uporabi, ali ne tako da Duha trnu, nego da sve provjere, a što je dobro zadrže (usp. 1 Sol 5,12; 19,21).« Koncil u ovom tekstu promišlja značenje karizmi u kontekstu laičkoga apostolata. Karizme se ponovno opisuju kao »posebni darovi« kojima Duh Sveti izgrađuje Crkvu. Za razliku od ostalih navedenih tekstova, ovdje se naglašava da karizme jesu za vjernike i dužnosti i pravo, čime dolazi do izražaja samostalnost i neovisnost karizmi. Dakako, karizme, budući da su djelo Duha Svetoga, ne mogu biti u suprotnosti s hijerarhijom koja ima ulogu prosuđivanja njihove istinitosti i ispravne uporabe. Tekst također upozorava na činjenicu da karizme ne služe samo Crkvi nego i svijetu. Koncil time želi reći da se karizme trebaju shvaćati univerzalno, a ne samo eklezijalno. Točnije rečeno, budući da je Crkva sakrament jedinstva ljudskoga roda (usp. LG 1) i time univerzalno usmjerena, i karizme, upravo kao darovi za Crkvu i u njoj, ostvaruju to univerzalno poslanje same Crkve.

Sažimajući do sada rečeno, možemo reći kako svi navedeni tekstovi jasno pokazuju da su karizme konstitutivne za samu Crkvu. Drugim riječima, Crkva ne ostvaruje svoje poslanje samo hijerarhijom, sakramentima i ostalim redovnim službama nego i karizmama. Bez karizmi, kao posebnih milosti Duha Svetoga, Crkva nije u potpunosti Crkva niti ostvaruje svoje poslanje. Bu-

dući da ćemo crkvene pokrete tumačiti kao karizme, već se sada nazire njihova velika važnost za život Crkve.

1.2. Karl Rahner o karizmama

Prije nego što se pozabavimo samim crkvenim pokretima, još ćemo se nakratko zadržati kod karizmi. Njemački teolog Karl Rahner 50-ih godina prošloga stoljeća napisao je vrlo važan ogled o karizmama koji je utjecao na teologiju karizmi Drugoga vatikanskog koncila, ali i na mnoga druga razmišljanja o karizmama nakon Koncila. Rahnerova promišljanja o karizmama ni danas nisu izgubila na aktualnosti, a korisna su za našu analizu crkvenih pokreta, što ćemo izložiti u drugome dijelu članka. Ovdje donosimo kratki sažetak Rahnerove teologije karizme, koja je izložena u njegovu djelu *Dinamično u Crkvi*.⁵ Djelo uključuje tri eseja koja je Rahner ranije napisao u teološkim časopisima. Nas ovdje zanimaju prva dva eseja, »Principi i imperativi« i »Karizmatско u Crkvi«, jer su nam ona od neposredne važnosti za našu temu crkvenih pokreta.

1.2.1. Karizme kao »imperativi«

U prvomu eseju, »Principi i imperativi«, Karl Rahner razlikuje između principa i imperativa. Dok su principi općeniti i apstraktni, imperativi označavaju konkretne prijedloge za konkretne situacije, koje se ne mogu obuhvatiti principima. Razlikovanje između principa i imperativa pretpostavlja čovjeka kao individualno biće koje nije dio općega te se ne može svesti na opće. Stoga za čovjekovo osobno djelovanje nisu dovoljni principi. U mnogim konkretnim situacijama potrebno je djelovati, prema Rahneru, prema određenim imperativima koji nisu automatski sadržani u principima nego ih je tek potrebno pronaći. Važnost imperativa odnosi se i na društvo, na Crkvu, a ne samo na čovjeka pojedinca. Rahner pokazuje da već sam život Crkve svjedoči o razlikovanju između principa i imperativa. Crkva naviješta određene principe »naravnoga i nadnaravnoga zakona«, a u većini slučajeva konkretnoj osobi i društvu uopće ne daje imperative kako se konkretno ponašati, što odlučiti u konkretnoj situaciji: »Koliko god su principi spasonosni i sveti, ona [Crkva], koja ih naviješta, ostavlja pojedince i narode glede imperativa u najizvornijem smislu riječi »na cjedilu«, tj. prepušta njima da oni sami vode bitku oko pronalaženja, izabiranja i ostvarenja tih imperativa, od kojih jedan može biti ispravan s ozbirom na trenutak i povijesnu individualnost onoga koji djeluje, a drugi pogriješan,

premda oba mogu biti u skladu s općim ćudorednim načelima.«⁶ Na taj način Crkva priznaje kompleksnost ćovjekove pojedinaćne egzistencije i društva, ali ujedno relativizira svoju poziciju budući da sama ne moće dati odgovore na sva ćovjekova pitanja.

Premda Crkva i dalje treba razlikovati principe i imperATIVE, Rahner smatra da je u Crkvi još uvijek previše prisutan mentalitet principa: Crkva premalo daje imperATIVE, a previše govori samo o principima.⁷ To je posve razumljivo, tvrdi Rahner, jer je imperATIVE puno teće pronaći te postoji veća mogućnost pogriješke. No, Crkva se ne smije odreći davanja imperativa, a posebnu ulogu u traganju za konkretnim imperativima za djelovanje kršćana u društvu njemaćki isusovac pripisuje laicima. Laici, laićka udrućenja (crkveni pokreti) ne mogu se zadovoljiti proklamiranjem određenih principa nego se trebaju odvaćžiti na zastupanje određenih imperativa. Kršćani laici, prema Rahneru, trebaju danas imati više hrabrosti, ali i dućnost da se ujedinjaju oko određenoga imperativa, »premda ga crkveno ućiteljstvo nije autoritativno odredilo. Morali bismo stoga naućiti kako moće biti taktićki razboritije davati nekoliko imperativa negoli stalno propovijedati odjednom o svim ispravnim principima te da postoji poniznost (jer se pri tomu moćemo više blamirati nego kod zastupanja principa) hrabrosti za 'jednostranost'.«⁸

Ne ulazeći u daljnju analizu Rahnerova eseja, posve je dovoljno uoćiti vaćnost njegovih promišljanja o imperativima za razumijevanje karizmi i crkvenih pokreta. Moćemo reći da karizme, a time i crkveni pokreti, znaće spasonosne imperATIVE za Crkvu u određenim povijesnim situacijama, »posebna ostvarenja crkveno općenitoga«, »posebno općenitoga.«⁹ Odnosno, kako ćemo to kasnije pokazati, crkveni se pokreti, koji su prije svega laićki pokreti, trebaju shvaćati kao mjesta sazrijevanja (u molitvi, osluškivanju crkvenoga ućiteljstva i u bratsko-sestrinskom zajedništvu) određenih imperativa za djelovanje kršćana u svijetu.

⁶ Isto, 25-26.

⁷ Usp. Isto, 28s. Kasnije će Rahner tu misao dalje razvijati. Prema njemu, Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* vrlo je vaćna prekretnica u odnosu Crkve i svijeta, ukoliko tom konstitucijom Crkva sada ne pristupa svijetu »dogmatski« već »pastoralno«, a to znaći upravo pod vidom konkretnih (pastoralnih) imperativa. Usp. K. RAHNER, Theologische Reflexionen zum Problem der Säkularisation, u: *Schriften zur Theologie*, VIII, Einsiedeln – Zürich – Köln, 1967., 653-655; K. RAHNER, Zur gesellschaftlichen Funktion der Kirche, u: *Schriften zur Theologie*, X, Einsiedeln – Zürich – Köln, 1972., 569-590, posebno 584-586. Usp. također I. RAGUĆ, Poslanje Crkve u pluralizmu. 'Preobraćavajuće prihvaćanje', u: *Bogoslovska smotra*, 73 (2003.) 2-3, 269-292 (posebno 288-290).

⁸ K. RAHNER, *Das Dynamische in der Kirche*, 37.

⁹ Tako H. U. von Balthasar tumaći karizme što je u skladu i s Rahnerovim promišljanjima. Usp. H. U. von BALTHASAR, Charis und Charisma, u: H. U. von BALTHASAR, *Sponsa Verbi. Skizzen zur Theologie*, II, Einsiedeln, 1961., 319-331 (ovdje 327).

1.2.2. Karizmatско u Crkvi

U drugomu eseju, »Karizmatско u Crkvi«, Rahner analizira značenje karizmatскоga, karizmi za život Crkve. Odbacuje pogrešno suprotstavljаnje između hijerarhije i karizmi u smislu da hijerarhija predstavlja isključivo nekarizmatско i institucionalno. Hijerarhija je također karizma, jer je sakrament, a to znači da je ona Božji dar, a ne ljudskih ruku djelo.¹⁰ No uz hijerarhiju postoje i »neinstitucionalne karizme«. ¹¹ Karizmatско se ne može, prema Rahneru, poistovjetiti s hijerarhijom već je ono prisutno kod svih vjernika.¹² Na taj se način Crkva očituje kao netotalitarna stvarnost. Ona je doduše apsolutna za vjernike, budući da je ona jedina mjerodavna stvarnost u njihovu odnosu prema Bogu. No ona nije totalitarna, jer bi to značilo: a) da je nepogrešiva u svim svojim djelatnostima; b) da cjelokupno djelovanje vjernika proizlazi jedino iz inicijative hijerarhije. U tom smislu neinstitucionalne karizme svjedoče o netotalitarnosti Crkve. Rahner ide još jedan korak dalje i tvrdi da takve karizme ukazuju na demokratsku dimenziju Crkve.¹³ Time se, prema njemačkomu teologu, ne misli na demokratsko odlučivanje o biti same Crkve. U tom smislu Crkva je nedemokratska, teokratska stvarnost. Demokratski u Crkvi odnosi se na činjenicu da u Crkvi ne postoji jedna jedina instancija, u kojoj bi sva vlast i moć bila koncentrirana, tj. u kojoj bi cjelokupno djelovanje Duha Svetoga bilo uprisutnjeno. Ova će Rahnerova misao biti vrlo važna i za razumijevanje crkvenih pokreta.

Nadalje, Rahner također smatra da crkvena hijerarhija ima ulogu vođenja i usmjeravanja karizmi unutar Crkve. No time se ne smije *a priori* isključivati stanoviti antagonizam koji može nastati u odnosu između hijerarhije i karizmi već ga treba hrabro prihvatiti. Za našu je temu također važno ukazati kako Rahner upućuje na činjenicu da sve karizme moraju računati s »patnjom«. ¹⁴ Patnja se odnosi na svijest da jedna karizma ne označava samu Crkvu kao takvu: »Uvijek je vlastiti dar ograničen i ponižen darom drugoga.« ¹⁵ Karizme trebaju izbjeći opasnost da se zbog ograničenosti svoje karizme povuku u nekakav sektaški mentalitet unutar Crkve. Pri tomu, upozorava Rahner, treba imati na umu da svaka patnja karizme ne znači i njezinu ispravnost. Postoji patnja, sukob, primjerice s crkvenim učiteljstvom, koja je pokazatelj njezine promašenosti ili pogrešnoga ostvarenja u Crkvi.

¹⁰ Usp. K. RAHNER, *Das Dynamische in der Kirche*, 39s.

¹¹ Dok Koncil pojam karizme koristi u užem smislu kao »posebne milosti«, Rahner koristi pojam karizme u širem značenju. Stoga i razlikuje hijerarhiju kao »institucionalnu karizmu« od ostalih »neinstitucionalnih karizmi«.

¹² Usp. K. RAHNER, *Das Dynamische in der Kirche*, 43s.

¹³ Usp. *Isto*, 63s.

¹⁴ Usp. *Isto*, 68-72.

¹⁵ *Isto*, 68.

Uz Rahnerova poticajna razmišljanja o karizmama sada možemo prijeći na analizu crkvenih pokreta.

2. Crkveni pokreti kao pokreti Crkve za Crkvu i svijet

Analiza teologije karizmi na Drugome vatikanskom koncilu i kod Karla Rahnera pokazala nam je da se crkveni pokreti trebaju tumačiti kao karizme. Iz toga proizlazi sljedeće: 1. Kao karizme, crkveni pokreti jesu poseban Božji dar Crkvi i Crkva ih treba promatrati sa »zahvalnošću i utjehom« (LG 12,2). 2. Budući da su karizme konsitutivni čimbenik same Crkve, crkvene pokrete također treba promatrati kao konstitutivne za Crkvu. 3. Na temelju Rahnerovih razmišljanja o karizmama, možemo zaključiti da crkveni pokreti predstavljaju imperativne za Crkvu i za svijet. Time smo doduše crkvene pokrete pobliže odredili, ali još uvijek nedovoljno konkretno. Još se ne vidi razlika između crkvenih pokreta i, primjerice, redovničke karizme, karizme vjernika pojedinaca ili karizme određenih laičkih organizacija. Stoga ćemo u nastavku ukazati na bitna svojstva većine crkvenih pokreta koja se razlikuju od ostalih karizmi u Katoličkoj crkvi. Potom ćemo svako svojstvo ukratko analizirati. Budući da je sadašnji papa Benedikt XVI. još kao prefekt Kongregacije za nauk vjere dao vrlo važna promišljanja o crkvenim pokretima, predstaviti ćemo i kritički se osvrnuti na njegovo viđenje crkvenih pokreta. Na koncu ćemo se ukratko osvrnuti i na određene opasnosti crkvenih pokreta. Ono što želimo naglasiti u skladu s naslovom ovoga članka jest eklezijalnost crkvenih pokreta, odnosno opravdanost i smislenost crkvenih pokreta kao »crkvenih«, kao pokreta Crkve.

2.1. Obilježja crkvenih pokreta

Među teozozima ne postoji suglasnost o broju temeljnih obilježja crkvenih pokreta, što je posve razumljivo, budući da su crkveni pokreti vrlo kompleksan fenomen, a među njima također postoje određene razlike koje se ne mogu obuhvatiti jednostavnim navođenjem zajedničkih obilježja. Uzimajući u obzir različita mišljenja o temeljnim svojstvima crkvenih pokreta,¹⁶ možemo nabrojiti sljedeća:¹⁷ 1. osobna karizma utemeljitelja; 2. laičko-klerička dimenzi-

¹⁶ O povijesti i značenju pojma »pokret« usp. A. MELLONI, *Movimenti. De significatione verborum*, u: *Concilium*, 39 (2003.) 3, 13-35.

¹⁷ A. CATTANEO, *La varietà dei carismi nella Chiesa una e cattolica*, Cinisello Balsamo, 2007., 62-66; C. HEGGE (ur.), *Die Kirche bricht auf. Die Dynamik der Neuen Geistlichen Gemeinschaften*, Münster, 2005.; C. HEGGE (ur.), *Rezeption und Charisma*, 194-210, 226-232; A. FAVALE, *Comunità nuove nella Chiesa*, Padova, 2003., 358-365; A. FAVALE (ur.), *Movimenti ecclesiali contemporanei. Dimensioni storiche, teologico-spirituali ed apostoliche*, Roma,

ja; 3. oaze zajedništva u individualiziranom društvu; 4. Crkva u svijetu i svijet u Crkvi; 5. važnost liturgije i osobne molitve; 6. univerzalnost.

2.1.1. Osobna karizma utemeljitelja

Prvo i temeljno obilježje svih crkvenih pokreta jest osobna karizma utemeljitelja.¹⁸ Time se upravo crkveni pokreti razlikuju od drugih udruženja, organizacija, udruga u Katoličkoj crkvi. Članovi crkvenih pokreta nastoje živjeti i ostvarivati karizmu svoga utemeljitelja ili utemeljiteljice, što ima za posljedicu da članovi crkvenih pokreta nastoje živjeti radikalno evanđelje poput svojih utemeljitelja, a važan je također poticaj za ostale vjernike koji se mogu olako prepustiti duhu konformizma, laksizma i mentalitetu »ako-ali«: »Nije dopušteno zauzeti stav intelektualne superiornosti kojom se revnosti osoba nadahnutih Duhom Svetim i njihovoj iskrenoj vjeri u Božju riječ daje pečat fundamentalizma te se ne dopušta ništa drugo osim stava u kojemu su 'ako' i 'ali' važniji od supstancije onoga što se kaže da se vjeruje.«¹⁹ Nadalje, zbog osobne karizme utemeljitelja, povezanost među članovima puno je snažnija nego kod ostalih udruženja koja ne počivaju na osobnoj karizmi. U tomu smislu crkveni pokreti više nalikuju redovničkim zajednicama koje također pretpostavljaju osobnu karizmu utemeljitelja ili utemeljiteljice. Osobna karizma utemeljitelja crkvenoga pokreta pretpostavlja također posebnost njihova djelovanja, odnosno u skladu sa spomenutom rečenicom Hansa Ursa von Balthasara, posebnost općecrkvenoga djelovanja. Crkveni pokreti ostvaruju uvijek svoju posebnu karizmu u univerzalnosti Crkve, tako da kod njih možemo primijetiti uspjele jedinstvo između posebnoga i općega (Crkve), pri čemu nijedno ne ide nauštrb drugoga. Na taj način crkveni pokreti ostvaruju samu narav Crkve, jedinstvo u različitosti, tj. očituju Crkvu kao zajedništvo u različitosti, a ne kao monolitnu zajednicu.²⁰

¹⁸1982., 522-534; M. TIGGES, Nove duhovne zajednice i pokreti. Upiti o pozivu i poslanju Crkve danas, u: http://zupa-svkriz.hr/duhovnost/razno/duhovni_pokreti1.htm (15. I. 2008.).

¹⁸ Opširnije o tomu C. HEGGE, *Rezeption und Charisma*, 194-199.

¹⁹ J. RATZINGER (BENEDIKT XVI.), *Nuove irruzioni dello Spirito. I movimenti nella Chiesa*, Cinisello Balsamo, 2006., 49.

²⁰ Posebna tema, kojom se ovdje ne možemo pozabaviti, jest odnos crkvenih pokreta spram župne zajednice. Ako se danas župa s pravom naziva »zajednicom zajednicâ«, tada crkveni pokreti mogu pridonijeti iskustvu župne zajednice kao mjesta različitih karizmi-zajednica u zajedništvu i jedinstvu istoga Duha Svetoga. Time dakako nisu isključene napetosti i nerazumijevanja s jedne i druge strane. Više o tomu A. CATTANEO, *La varietà dei carismi nella Chiesa una e cattolica*, 83-106; C. HENNECKE, Für eine missionarische Gemeindepastoral. Die Realprophetie der Neuen Geistlichen Gemeinschaften, u: C. HEGGE (ur.), *Kirche bricht auf. Die Dynamik der Neuen Geistlichen Gemeinschaften*, Münster, 2005., 146-164; C. HEGGE, Für eine Seelsorge der Zukunft. Eine pastorale und kirchenrechtliche Sicht auf die Neuen Geistlichen Gemeinschaften, u: C. HEGGE (ur.), *Kirche bricht auf*, 113-145. Crkveni pokreti posvjescuju također činjenicu da

2.1.2. Laičko-klerički pokret

Već smo istaknuli da su crkveni pokreti slični redovničkim zajednicama zbog osobne karizme utemeljitelja, ali i važnosti zajedništva. No ono što ih bitno razlikuje od redovničkih zajednica i što je velika novost spram ostalih, primjerice laičkih pokreta u povijesti Crkve,²¹ jest da su to zajednice u kojima su članovi i laici i klerici. Na određen način i neke redovničke zajednice, sa svojim sekularnim ograncima, poznaju zajedništvo klerika i laika. Ali kod redovničkih zajednica između klerika (redovnika) i laika ne postoji jedna zajednička obvezujuća struktura, tako da se zajedništvo temelji uglavnom na življenju zajedničkoga duha. U crkvenim pokretima uočava se dakle zajednička struktura, ustrojstvo zajedničkoga, koje je jednako obvezujuće i za klerike i laike, za nevjenčane i vjenčane.²² Sada postoji mogućnost, što je već i ostvareno u nekim crkvenim pokretima, da poglavar zajednice, a time i klerika, bude ne samo laik nego i žena. Vidjeli smo da Drugi vatikanski koncil naglašava konstitutivnu važnost karizme za samu Crkvu, pri čemu posebnu ulogu u prepoznavanju i uređivanju karizmi ima crkvena hijerarhija. No Koncil na više mjesta poziva hijerarhiju da ne guši karizme, drugim riječima, da se otvori karizmama. Premda Koncil ne koristi taj izraz za hijerarhiju nego samo za karizmu (LG 7,3), mogli bismo se usuditi reći da se na temelju koncilskoga duha može shvatiti kako i crkvena hijerarhija treba biti »podložna« karizmama kao darovima Duha Svetoga. Crkveni su pokreti, koji uključuju klerike i laike, upravo mjesta u kojima se ostvaruje »podložnost« hijerarhije karizmi. Na taj se način zapravo ostvaruje uzajamna »podložnost« hijerarhije i karizme: »Duhovni pokreti omogućuju nov odnos između laika i klerika. Oni nisu suprotstavljeni jedan drugome kao različiti 'staleži'. Oni se najprije susreću na području zajednički življene kršćanske vjere. Opće svećenstvo svih vjernika stvara temeljno bratsko i sestrinsko zajedništvo koje, naravno,

---

se župa ne može shvaćati jednim mjestom življenja vjere, kako to ističe papa Ivan Pavao II.: »Zacijelo, preglema je zadaća Crkve naših dana i za njeno ispunjenje nedovoljna je sama župa. [...] Zapravo, nužna su mnoga mjesta i oblici nazočnosti i djelovanja da bi riječ i milost Evanđelja dospjela u raznovrsne prilike današnjih ljudi, dok za mnoge druge uloge vjerskog utjecaja i apostolata okoline, u području kluturnog, društvenog, odgojnog, profesionalnog života itd., župa ne može biti središnja ili polazišna točka.« IVAN PAVAO II., *Christifideles laici – Vjernici laici. Apostolska pobudnica o pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu* (30. XII. 1988.), Zagreb, 1990., br. 26.

²¹ O bogatstvu laičkih pokreta u srednjovjekovlju usp. A. VAUCHEZ, *I movimenti religiosi laicali nel Medioevo*, u: *Concilium*, 39 (2003.), 3, 65-74.

²² Christoph Hegge obrazlaže kako crkveni pokreti, kao velika novost u Crkvi, čine poteškoću za crkveno pravo koje još ne poznaje takav način okupljanja vjernika. Oni iziskuju novu pravnu normu unutar crkvenoga prava. Hegge daje i svoj prijedlog mogućega pravnog rješenja. Ovdje ne možemo ući u daljnju raspravu o tome. Usp. C. HEGGE, *Rezeption und Charisma*, 258-274. Također J.-P. DURAND, *Movimenti e comunità cattoliche di fedeli del XX secolo. Qualche sfida per il diritto canonico*, u: *Concilium*, 39 (2003.), 3, 123-138.

dopušta različite zadatke i uloge, štoviše, zahtijeva i priznaje.«²³ Netko bi u svemu tomu mogao vidjeti subverzivnost crkvenih pokreta koji ugrožavaju postojeću strukturu same Crkve. To bi i bio slučaj kada bi se crkvene pokrete promatralo kao jedini mjerodavni način življenja same naravi Crkve. Ali crkveni pokreti označavaju jednu od najrazličitijih karizmi u Crkvi, tako da teološki i eklesiološki ne može biti govora o njihovoj subverzivnosti.²⁴ Sve u svemu, možemo reći da crkveni pokreti, kao zajedništvo različitih staleža, čine istinsku »Crkvu u malom«.²⁵

2.1.3. Oaze zajedništva u individualiziranom društvu

Svi crkveni pokreti na poseban način njeguju zajedništvo. Ako promotrimo današnje postmodernu društvo, tada je lako uočiti kako je današnje društvo individualističko i kako teži prema sve većem izdvajanju pojedinaca iz zajednice. Mogli bismo reći da postmoderan subjekt postaje sve više atomizirani subjekt. Posebice to dolazi do izražaja u velikim gradovima gdje susjedi jedva poznaju jedan drugoga, a i rodbina i rodbinske veze, koje su nekoć pružale osjećaj zajedništva, u gradovima gube svoje značenje. Jednako su tako župe u gradskim sredinama prevelike i suočene s poteškoćama kako postati mjestima boljega upoznavanja i stvaranja dubljega zajedništva. U tom smislu crkveni pokreti doista predstavljaju istinske oaze zajedništva u nepreglednim individualističkim i samotnim bespućima golemih gradova.²⁶ Ovdje treba također napomenuti kako su crkveni pokreti pokazatelji da spas od individualizma ne može pružiti obitelj. Današnje su obitelji rijetko na okupu i same sve teže uspijevaju pružiti osjećaj zajedništva, a sama obitelj nije dovoljna te teži potpori i razmjeni iskustava s drugim obiteljima, s drugima zajednicama. Slična je situacija i kod mnogih prezbitera, napose dijecezanskih svećenika-župnika. Nerijetko župnici, premda zaokupljeni obvezama na župi i u stalnom kontaktu s vjernicima, sami nemaju konkretnu potporu

²³ M. TIGGES, *Nove duhovne zajednice i pokreti. Upiti o pozivu i poslanju Crkve danas*. Hegge promatra odnos hijerarhije i crkvenih pokreta s gledišta nauka Drugoga vatikanskog koncila o »sensus fidelium« (LG 12, 1). Prema Heggeu, crkveni su pokreti (Hegge to pokazuje konkretno na primjeru fokolara) primjer recepcije crkvenoga nauka od strane vjernika, ali i primjer utjecaja vjerničkoga iskustva na oblikovanje crkvenoga nauka i prakse. Usp. C. HEGGE, *Rezeption und Charisma*, 275-317, 387-404.

²⁴ Time se dakako ne isključuje mogućnost subverzivnoga i pogrešnoga ostvarenja karizme u konkretnoj Crkvi, o čemu će biti govora kasnije.

²⁵ Tako duhovne (crkvene) pokrete naziva kardinal Karl Lehmann. Usp. K. LEHMANN, *Neuere geistliche Gemeinschaften und Bewegungen in der Kirche*, u: F. VALENTIN – A. SCHMITT (ur.), *Lebendige Kirche: neue geistliche Bewegungen*, Mainz, 1988., 15-29 (ovdje 26).

²⁶ Opširnije o tomu usp. K. GABRIEL, *Christentum zwischen Tradition und Postmoderne*, Freiburg – Basel – Wien, 1998., 188-191. Također M. HOCHSCHILD, *Soziologische Aspekte der Neuen Geistlichen Gemeinschaften*, u: C. HEGGE (ur.), *Kirche bricht auf*, 11-34.

i iskustvo zajedništva.²⁷ Tako su crkveni pokreti, koji uključuju mnoge obitelji i svećenike-župnike, u mnogim slučajevima potpora i stupovi obitelji i mnogih svećenika-župnika.²⁸ Sve u svemu, crkveni pokreti na svoj poseban način ostvaruju narav same Crkve koja je »communio« – zajedništvo vjernika s trojedinim Bogom.

2.1.4. Liturgija i osobna molitva

Premda su Drugi vatikanski koncil, brojni crkveni dokumenti i teološka promišljanja nakon Koncila naglasili da je liturgija »vrhunac kojemu teži djelatnost Crkve, i ujedno izvor iz kojega proistječe sva njezina snaga« (SC 10), stječe se dojam kako je liturgija za većinu vjernika još uvijek stvarnost od manje važnosti ili tek puki običaj. Zapostavljanje liturgije očituje duh današnjega vremena, u kojemu akcija ima prevagu nad kontemplacijom. Taj duh aktivizima zahvatio je i samu Crkvu. U mnogim župama, pa i u redovničkim zajednicama, prevladava mentalitet projekata, mentalitet prakse, angažmana, a sve se manje govori o važnosti molitve, kontemplacije, adoracije i liturgijskoga slavlja. Takva neliturgijska Crkva nije daleko od toga da se pretvori u običnu ljudsku organizaciju koja svojim djelima, a ne više Bogom, nastoji oblikovati sebe i svijet.²⁹ Sasvim je razumljivo da se tako shvaćena Crkva udaljava od svoga poslanja, stavlja u središte sebe, a ne Boga. Stoga su crkveni pokreti velik dar za Crkvu, jer svi na poseban način njeguju liturgiju. Budući da je većina crkvenih pokreta društveno aktivna i angažirana, njihov primjer pokazuje kako liturgija, kontemplacija i osobna molitva nisu u suprotnosti s akcijom, s društvenim angažmanom. Naprotiv, mnogostruki vidovi aktivnosti raznih crkvenih pokreta u društvu svjedoče o tomu kako istinska akcija proizlazi iz liturgije i osobne molitve. Na tragu naznačenoga jedinstva akcije i kontemplacije zanimljivo je spomenuti da većina crkvenih pokreta osobito njeguje pobožnost prema Blaženoj Djevici Mariji, osobi akcije i kontemplacije.³⁰ Crkveni su pokreti tako poticaj za cijelu Crkvu, napose za župe da u pastoralu ne zaposta-

²⁷ Crkveni pokreti nisu dakako jedini način rješavanja problema načina življenja dijecezanskih svećenika-župnika. O tomu problemu i mogućnostima »anahoretskoga« življenja svećeništva piše I. RAGUŽ, *Dijecezanski svećenici – pastoralni anahoreti*, u: *Okno*, (2005.) 2, 2-3.

²⁸ Medard Kehl mišljenja je da i redovničke zajednice mogu učiti od crkvenih pokreta. Između ostaloga, suradnja s crkvenim pokretima i drugim duhovnim zajednicama može spriječiti opasnost duhovnoga usahnuća i izoliranja određene redovničke zajednice, odnosno cijeloga redovničkog reda ili kongregacije. Usp. M. KEHL, *Wohin geht die Kirche – wohin gehen die Orden? Zur Situation von Kirche und Orden*, u: *Ordenskorrespondenz*, 43 (2002.), 45s.

²⁹ Opis i kritiku toga mentaliteta u Crkvi usp. kod: H. U. von BALTHASAR, *Pojašnjenja. Provjera duhova*, Zagreb, 2005., 147-174.

³⁰ A. CATTANEO, *La varietà dei carismi nella Chiesa una e cattolica*, 66.

ve, odnosno da se više koncentriraju na »pastoral intenzivnosti«,³¹ na liturgiju, osobnu molitvu i na dimenziju slavlja općenito.³²

2.1.5. Crkva u svijetu i svijet u Crkvi

Na temelju prethodno izloženih Rahnerovih promišljanja može se reći kako je – osim Crkve – posebno mjesto djelovanja crkvenih pokreta svijet. Crkveni su pokreti uglavnom pokreti laika, dakle vjernika u svijetu te se kao takvi intenzivnije suočavaju s poteškoćama današnjega svijeta. Crkva je u povijesti često bila u napasti da uopće ne tematizira svijet, da govori svijetu a da ne bi ozbiljno uzela u obzir probleme svijeta. U tom smislu Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* predstavlja veliku prekretnicu, jer se zadaća Crkve više ne iscrpljuje samo u njezinu obraćanju svijetu nego Crkva nastoji i razumjeti svijet, izići mu ususret i konkretno (»imperativima«) odgovoriti na njegova pitanja te mu ponuditi »imperative«. Stoga se može reći kako su na taj način crkveni pokreti izdanci Pastoralne konstitucije *Gaudium et spes*. Crkvenim pokretima Crkva konkretno zahvaća u svijet, preobražava ga, ali također i donosi svijet, svu njegovu radost i nadu, žalost i tjeskobu (usp. GS 1) u Crkvu. Bez svijeta u Crkvi, Crkva ne može preobražavati svijet i donositi mu radosnu poruku Isusa Krista.

Tu treba spomenuti još jednu važnu misao. Utemeljitelj crkvenoga pokreta »Sant' Egidio« Andrea Riccardi³³ primjećuje kako je Crkva do 20. stoljeća nastojala djelovati na svijet uglavnom preko tzv. katoličkoga plemstva ili preko tzv. »militantnih katolika«. S razvojem modernoga društva prvi su ubrzo izgubili na značenju, a drugi, »militantni katolici«, nastojali su političkim sredstvima (stranke, zakoni, državni ugovori) ponovno vratiti utjecaj Crkve u svi-

³¹ Medard Kehl u svojom promišljanjima o budućoj pastoralnoj strategiji Crkve u Njemačkoj razlikuje »pastoral širine« (kulturalna i društvena uloga Crkve) od »pastorala intenzivnosti i gustoće«. Premda Crkva treba razvijati oba vida pastorala, Kehl predlaže da se Crkva danas više usmjeri prema pastoralu intenzivnosti i gustoće, odnosno pastoralu koji više stavlja naglasak na crkvene »čelije vjere«, u kojima će se njegovati iskustvo vjere, osobna molitva, liturgija, kršćansko gostoprimstvo. Kehl značajnu ulogu u tomu »pastoralu intenzivnosti« pripisuje upravo crkvenim pokretima i duhovnim zajednicama. Usp. M. KEHL, *Welche »pastorale Strategie« braucht die deutsche Kirche heute?*, u: <http://www.sankt-georgen.de/leseraum/kehl7.pdf> (15. I. 2008.).

³² Kanadski filozof Charles Taylor primjećuje u Katoličkoj crkvi od 17. st. do danas veliku težnju za racionaliziranjem vjere i pobožnosti na uštrb slavljeničkoga i festivalskoga. Premu njemu, to je jedan od razloga zašto Katolička crkva u Južnoj Americi, koja se previše društveno-politički (teologija oslobođenja) angažirala, gubi svoje vjernike. Mnogi se okreću protestantskim crkvenim zajednicama (posebno pentekostalnim) u kojima dolazi do izražaja upravo taj slavljeničko-festivalski element. Usp. C. TAYLOR, *A Secular Age*, Cambridge – Massachusetts – London, 2007., 503.

³³ A. RICCARDI, *Kirche in Umbruch und Bewegung. Die geschichtlichen Wurzeln der Neuen Geistlichen Gemeinschaften*, u: C. HEGGE (ur.), *Kirche bricht auf*, 35-54.

jetu. No, kako pokazuje situacija većine europskih zemalja (posebno Španjolske), takav pokušaj doživio je potpuni fijasko, a time je i takav vid militantnih katolika laika izgubio svoje značenje. Takav pokušaj povratka Crkve u svijet samo je nanio štetu Crkvi: »Pokušaj da se sredstvima državne zaštite obrani vjera ugrožena modernom znanošću, vjeru je tek zapravo iznutra ispraznio i mnogostruko je omeo u nužnoj duhovnoj obnovi. Ujedno je potpomogao predodžbu Crkve kao neprijatelja slobode koji se mora bojati znanosti i napretka, proizvoda ljudske slobode duha postavši na taj način jedan od najjačih korijena antiklerikalizma. Ne treba ni spominjati da to zlo i ovdje seže daleko unatrag. Onaj tko povijesno promišlja danas više ne će zaobilaziti činjenicu da se Crkva, počevši od Konstantina, služila državom u svoju korist, što je dosegulo vrhunac u apsolutističkoj Španjolskoj ranoga novog vijeka; ta činjenica pripada među najproblematičnije hipoteke Crkve u današnjem svijetu.«³⁴ Stoga crkveni pokreti, prema Riccardiju, danas jesu jedan drukčiji, kršćanskoj vjeri primjereniji, način djelovanja laika u svijetu: kršćanska se vjera prvenstveno želi ukorijeniti u svijet svjedočanstvom (spremnosti na mučeništvo), a ne političkom moći i silom. Time se dakako ne želi odbaciti i relativizirati važnost djelovanja Crkve u svijetu i preko institucija i državnih ugovora i zakona. No, oslanjajući se na njegova promišljanja, možemo reći da crkveni pokreti Crkvi posvjećuju da se kršćanska vjera širi i može istinski ukorijeniti u današnjemu svijetu jedino ako zahvati čovjeka iznutra, u njegovu srcu. U tome se ogleda velik doprinos crkvenih pokreta Crkvi i njezinu djelovanju u svijetu.

2.1.6. Univerzalnost

Univerzalnost crkvenih pokreta očituje se u njihovoj rasprostranjenosti po mnogim zemljama. Uglavnom su to međunarodni pokreti koji okupljaju članove iz raznih zemalja. No njihova univerzalnost značajna je ponajprije teološki i ekleziološki. O važnosti univerzalne dimenzije crkvenih pokreta s teološko-ekleziološkoga gledišta najiscrpnije progovara Joseph Ratzinger, Benedikt XVI. Stoga ćemo ukratko predstaviti njegove osnovne teze.³⁵

Joseph Ratzinger polazi ponajprije od tri pogrešna i nedostatna tumačenja uloge crkvenih pokreta za Crkvu. Prvo mišljenje polazi od suprotstavljenosti institucije i karizme: hijerarhija kao institucija, a crkveni pokreti kao karizme. Kao što smo pokazali kod Karla Rahnera, i Ratzinger također naglašava da o takvoj suprotstavljenosti institucije i karizme te takvom tumačenju crkvenih pokreta, kao karizme nasuprot instituciji, ne može biti govora jer je institucija također karizma, ukoliko je sakrament. Drugo mišljenje

³⁴ J. RATZINGER, *Rezultati i problemi trećega koncilskog zasjedanja*, Zagreb, 2008., 27-28.

³⁵ J. RATZINGER (BENEDIKT XVI.), *Nuove irruzioni dello Spirito*, 13-50.

interpretira crkvene pokrete u shemi kristologija-pneumatologija: hijerarhija kao kristološki vid, a crkveni pokreti kao pneumatološki vid Crkve. I taj je prijedlog, za Ratzingera, suprotan kršćanskoj vjeri, ukoliko ne može biti suprotstavljenosti između Isusa Krista i Duha Svetoga. Treće shvaćanje suprotstavlja svećeništvo proroštvu, a to bi značilo da je Crkva podijeljena na »desnicu«, instituciju-hijerarhiju, i »ljevicu«, proroštvo-crkveni pokreti. Protivno toj tezi, Ratzinger zaključuje svoja razmišljanja rečenicom koja je vrlo važna za razumijevanje crkvenih pokreta općenito: »Crkva nije sagrađena dijalektički nego organički.«³⁶

Unutar takvoga organskog shvaćanja Crkve Ratzinger progovara o univerzalnoj dimenziji crkvenih pokreta. Od samih svojih početaka Crkva je razlikovala univerzalne i lokalne službe. Tako je Kristovim učenicima, apostolima i Pavlu pripadala univerzalna, a episkopima-prezbiterima lokalna služba, briga za konkretnu zajednicu. Nakon smrti apostola njihovu apostolsko-univerzalnu službu nakratko preuzimaju određeni putujući propovjednici. Ali to ne traje dugo te se već u 2. stoljeću (Irenej Lyonski, Ignacije Antiohijski) ustalila trostupanjska hijerarhijska struktura (episkop-prezbiteri-đakoni). Sada apostolsku službu, odnosno apostolsko naslijeđe (»successio apostolica«) preuzimaju lokalni biskupi, koji tako svojom službom istodobno objedinjuju univerzalnu i lokalnu dimenziju svoje službe. Budući da apostolska služba biskupa živi u toj napetosti između univerzalnosti i lokalnosti, postoji stalna opasnost da se ona »izopači u izvršavanju svoje službe samo na razini lokalne Crkve, gubeći iz vida i iz srca univerzalnost Kristova poslanja; nemir, koji nas potiče da drugima donosimo Krista, može se ugasiti u nepokretnosti jedne čvrsto usustavljene Crkve.«³⁷

Kako se to ne bi dogodilo, u Crkvi su se tijekom povijesti pojavljivali razni pokreti upravo s tom apostolsko-univerzalnom dimenzijom, ne dopuštajući određenoj mjesnoj Crkvi da se zatvori u svoju lokalnu stvarnost, u lokalne potrebe. Budući da rimski biskup, papa, na poseban način ima službu univerzalnosti, ti su pokreti uvijek bili usko povezani s papom i promovirani od njega. Joseph Ratzinger navodi nekoliko pokreta tijekom povijesti: monaštvo u antičko doba,³⁸ misionarsko monaštvo od 6. do 8. st., clunijevska monastička reforma i grgurovska reforma Crkve,³⁹ prosjački redovi 13. stoljeća (franjevci

³⁶ *Isto*, 25.

³⁷ *Isto*, 30.

³⁸ *Isto*, 31: »Odlazanje u pustinju [prvih monaha] značilo je umaći čvrsto spojenoj lokalnoj Crkvi, pobjeći od kršćanstva koje se malo pomalo prilagodilo potrebama ovosvjetskoga života te ući u nasljedovanje bez 'ako' i bez 'ali'.«

³⁹ *Isto*, 36: »Oslobođenje redovničkoga života od feudalizma i utjecaja feudalnih biskupa. Zahvaljujući konfederaciji pojedinačnih samostana unutar jedne kongregacije, on [pokret monastičke reforme] je postao veliki pokret pobožnosti i obnove iz kojega je nastala i ideja Europe.«

i dominikanci),⁴⁰ isusovci u 16. stoljeću te mnoge (osobito ženske) redovničke zajednice u 19. stoljeću. Iz svega toga slijedi da današnji razni pokreti, a time i crkveni, imaju ulogu sličnu onoj navedenih pokreta tijekom povijesti: oni su apostolski pokreti i, kao takvi, univerzalni. Oni služe papi i papinskoj apostolsko-univerzalnoj službi unutar Crkve, ali i samim biskupima koji su također apostolski nasljednici te je njihova služba također apostolsko-univerzalna.

Zaključno se može reći da su promišljanja Josepha Ratzingera o pokretima u Crkvi važna i korisna za razumijevanje današnjih crkvenih pokreta. Ratzinger je uspio pokazati kako su današnji crkveni pokreti »crkveni« po svojem apostolsko-univerzalnome poslanju. Oni se ne mogu tumačiti u suprotnosti s hijerarhijom jer oni, kao apostolsko-univerzalne zajednice, zapravo služe hijerarhiji u njezinoj apostolsko-univerzalnoj službi. To služenje nije samo služenje potpore nego i služenje koje donosi životnost i novost⁴¹ mjesnoj Crkvi, ali i ono koje kritički upozorava na opasnost zatvaranja mjesne Crkve spram univerzalnosti opće Crkve.

2.2. Neke opasnosti crkvenih pokreta

Na koncu treba istaknuti i neke opasnosti crkvenih pokreta, budući da je do sada bilo govora o njihovu pozitivnom doprinosu za život Crkve.

*Bijeg u zajednicu.*⁴² Postoji opasnost da crkveni pokreti postanu izričajem neodgovornoga bijega i nesposobnosti sučeljavanja sa svijetom. Glavni pokazatelj takvoga »socijalnog infantilizma«⁴³ uglavnom je nestanak evangelizacij-

⁴⁰ Isto, 37: »On [Franjo] i njegova subraća htjeli su biti evangelizatori. A s tim je automatski povezana potreba da se prijeđu granice kršćanstva, da se donese Evanđelje sve do kraja zemlje. [...] Dijecezanski svećenici htjeli su da prevladava samo clunyjevski tip monaštva, i to u njegovoj kasnoj i već rigidnoj strukturi: samostani odvojeni od mjesne Crkve, strogo zatvoreni u samostanski način življenja i posvećeni jedino kontemplaciji.«

⁴¹ Možemo reći da je Joseph Ratzinger slabo istaknuo upravo životnost i novost darova Duha Svetoga koje crkveni pokreti ne donose samo mjesnim Crkvama, nego općoj Crkvi. Osim toga, može se dobiti dojam da je njihova jedina uloga posredovanje univerzalnosti u mjesnoj Crkvi. U prethodnim smo razmišljanjima nastojali pokazati da se poslanje crkvenih pokreta ne može iscrpiti u svojstvu univerzalnosti, na kojoj gotovo u cijelosti inzistira Ratzinger.

⁴² Usp. o tomu H. U. von BALTHASAR, *Nova pojašnjenja*, Zagreb, 2005., 79-84.

⁴³ Isto, 83. Dakako, taj se »socijalni infantilizam« ne odnosi samo na crkvene pokrete nego i na samu hijerarhiju. I hijerarhija može »ugasiti Duha«, ukoliko zbog prividnoga mira i apsolutnoga izbjegavanja napetosti ne dopušta djelovanje crkvenih pokreta u biskupijama i župama. J. RATZINGER (BENEDIKT XVI.), *Nuove irruzioni dello Spirito*, 48: »Nije dopušteno zahtijevati da sve treba biti obuhvaćeno određenom organizacijom jedinstva: bolje manje organizacije, a više Duha Svetoga! Povrh svega, ne može se podržavati shvaćanje zajedništva, u kojemu je najveća pastoralna vrjednota izbjegavanje konflikata. [...] Projekt crkvenoga jedinstva, u kojemu bi konflikti a priori bili odstranjeni kao polarizacija, a unutarnji mir postignut po cijenu odreknuća od totalnosti svjedočenja, vrlo brzo pokazao bi se iluzornim.«

skoga i misionarskoga poslanja. Članovi se samozadovoljno zatvaraju u svoju intimu, u kojoj ih svi razumiju i prihvaćaju. U tome su kontekstu važne misli Josepha Ratzingera koji, promišljajući važnost ucjepljenja crkvenih pokreta u župe, upozorava na sljedeće: »Teritorijalno je jedinstvo izričaj činjenice da kršćanstvo nije skupina prijatelja koji se odvajaju od drugih i zatvaraju u sebe same nego su to ljudi koje je Gospodin pronašao i koji prihvaćaju braću koju im Gospodin daje. Kao što znamo, razlika između prijatelja i brata jest upravo u tome: prijatelj je onaj kojega sam ja pronašao, a brat mi je dan. U tom smislu treba prihvaćati braću koja mi možda nisu posebno simpatična, ali su mi braća u istoj vjeri.«⁴⁴

Elitizam. Crkveni su pokreti doduše »Crkva u malom«, ali nisu Crkva.⁴⁵ Crkveni pokreti tako mogu biti agresivni u svojem shvaćanju vjere, Crkve, zajedništva itd. Zbog toga mnoge biskupije i župe mogu s razlogom dovesti u pitanje ili čak ne dopustiti djelovanje crkvenih pokreta na njihovu prostoru. Crkveni pokreti trebaju biti u trajnoj razmjeni iskustava s drugim zajednicama i pokretima, a na poseban način s hijerarhijom, kako ističu dokumenti Drugoga vatikanskog koncila i drugi crkveni dokumenti. Prihvatiti činjenicu da oni sami nisu Crkva, doduše, izaziva određenu »patnju«⁴⁶ i znači »križ«⁴⁷ za djelovanje crkvenih pokreta, ali upravo se u tomu očituje njihova istinska crkvenost.

Laiciziranje redovništva. Adolf Harnack se na jednom mjestu osvrnuo na problematiku laičkih pokreta koji su koncem 14. stoljeća počeli nestajati te je taj proces nazvao »monahiziranjem laikata«⁴⁸. Danas postoji velika opasnost da se crkvenim pokretima ugrozi samo redovništvo, redovnički način življenja evanđeoskih savjeta, tj. da se dogodi određeno »laiciziranje redovništva«. Redovništvo i dalje treba ostati izazovom današnjemu vjerniku da intenzivnijim življenjem evanđeoskih savjeta svjedoči Isusa Krista u današnjemu svijetu.

⁴⁴ J. RATZINGER (BENEDIKT XVI.), *Nuove irruzioni dello Spirito*, 67. Također str. 90.

⁴⁵ Usp. K. LEHMANN, *Neuere geistliche Gemeinschaften und Bewegungen in der Kirche*, 26s; A. FAVALE (ur.), *Movimenti ecclesiali contemporanei*, 527-532.

⁴⁶ Usp. K. RAHNER, *Das Dynamische in der Kirche*, 68-72.

⁴⁷ J. RATZINGER, *Bemerkungen zur Frage der Charismen in der Kirche*, u: G. BORNKAMM – K. RAHNER (ur.), *Die Zeit Jesu. Festschrift für Heinrich Schlier*, Freiburg – Basel – Wien, 1970., 270s: »Kriterij istinske karizme jest križ, znači zbog poslanja rastrgati se između poslanja i mjesta njezina ispunjenja. Tko za to nije spreman, tko daje prednost nepovredivosti svojega ja spram usmjerenja poslanja na mjestu kojemu pripada, dokazuje da je njegovo ja ipak važnije od poslanja i time uništava karizmu. Tako rascjep nastaje zbog bijega od križa i zbog egoizma.« Svaka karizma, prema Ratzingeru, tako mora biti prožeta dvostrukom poslušnošću: »apsolutnom poslušnošću« prema svojem poslanju i poslušnošću prema konkretnoj Crkvi. Usp. *Isto*, 269-271.

⁴⁸ Citat kod A. VAUCHEZ, *I movimenti religiosi laicali nel Medioevo*, 74.

Umjesto zaključka: crkveni pokreti i hodočasnička pokretljivost Crkve

Crkveni pokreti dakako *nisu* Crkva, ali kao posebne karizme, koje su konstitutivni vid Crkve, omogućuju Crkvi *biti* Crkvom. Oni očituju samu narav Crkve, koja je zajednica u trajnomu pokretu, hodočasnička zajednica, »Put« (Dj 9,2) koji svoj smisao ispunjava jedino u upućivanju i usmjeravanju prema Isusu Kristu. Crkva koja bi se prestala kretati i upućivati prema Isusu Kristu prestala bi biti Crkvom. Stoga sa zahvalnošću treba prihvaćati crkvene pokrete kojima Bog obdaruje svoju Crkvu. Crkveni pokreti na taj način odgovaraju suvremenome duhu koji nalaže opću mobilnost i pokret. No dok se postmoderni čovjek u toj sveopćoj pokretljivosti pretvorio u nomada i flanera bez cilja, crkveni pokreti svjedoče o jednoj drukčijoj pokretljivosti. Oni svjedoče o hodočasničkoj pokretljivosti, pokretljivosti sa svrhom traganja za zajedništvom svih ljudi s trojedinim Bogom. Jedino takva pokretljivost može i danas dati smisao i ljepotu čovjekovoj egzistenciji.

Summary

CHURCH MOVEMENTS LIKE THE CHURCH IN MOTION: THOUGHTS ABOUT THE ECCESIOLOGICAL IDENTITY OF CHURCH MOVEMENTS

Today we are witnesses of the growing presence of Church movements in the Church. Their presence imposes a multitude of questions: What is their role in the Church? Are they needed by the Church at all? Do they correspond to the very nature of the Church? This article attempts to answer these and similar questions. The first part of the article presents thoughts about Church movements in the context of the theology of charismata at the Second Vatican Council and in the theology of Karl Rahner. Church movements are taken to be charismata and as such apply to the very nature of the Church. In the second part of the article it analyzes some fundamental features of Church movements that once again express their ecclesiological identity, their critical value for the Church and the Church's involvement in today's world. Some dangers in Church movements are presented here. Finally, Church movements are observed as pilgrim movements that serve as a pilgrim motion of the Church as the »Path«.

Key words: *Church movements, charisma, laity, the Church, Karl Rahner, Benedict XVI.*